

G. J. Peelen

Met Hollandsche houtkoopers door Seeswijk-Holstein

Op een vroege Novembermorgen gingen we voor 't eerst op stap, of liever: de trouwe Willy's Overland, die ons brengen zou waar we wilden, ging.

't Was nog donker toen we wegreden, 13 K. M. achter Arnhem, want als alles meeliep wilden we dien dag nog bijtijds in Kiel zijn, om daar te overnachten, en den volgenden morgen al vroeg de bosschen in te kunnen gaan.

Behalve die van tolk had ik mij ook de taak van gids en reisleader toegevozen gezien.

Ik behoefde voorloopig mijn groote auto-kaart nog niet open te slaan, want de eerste 100 K.M., tot de grens bij Glanerbrug-Gronau, waren we nog op overbekend terrein. Arnhem, Enschedé sliepen nog rustig, en hinderden ons nog niet in ons tempo.

't Begon te dagen toen we voor de afsluitboom stonden — De Hollandsche douanen hadden niet lang werk, waren correct en vlot.

Met de Duitschers wilde 't minder boteren.

Wellicht vonden ze de eigenaardige tijd, gecombineerd met onze niet al te fashionable kleeding — we hadden geleerd door vorige reizen naar de noordelijke wintersche bosschen — min of meer verdacht.

Het hinderlijk nauwkeurig onderzoek van onze koffers, dat mij behalve een gekreukte pyama, een half ons tabak kostte, dat ik boven de maximum hoeveelheid bij me had, leverde verder niets op.

Met des te meer verwoede speurders-

ijver bestudeerden ze toen de auto zelf.

Een vergeten nooit eerder geraadpleegd chassisnummer moest met een poetsdoek op de rechter-voor-neb tevoorschijn geroepen worden.

Toen ze ons lieten gaan, was 't intusschen volop licht geworden. Rheine en Osnabrück, met de laatste heuvelruggen, uitloopers van 't Teutoburgerwoud, hadden we al gauw achter ons.

Over de groote brug van het Weser-Eemskanaal gingen we noordwaarts verder, op Bremen aan.

Dit gedeelte van Westfalen en Hannover is eentonig en arm aan natuurschoon.

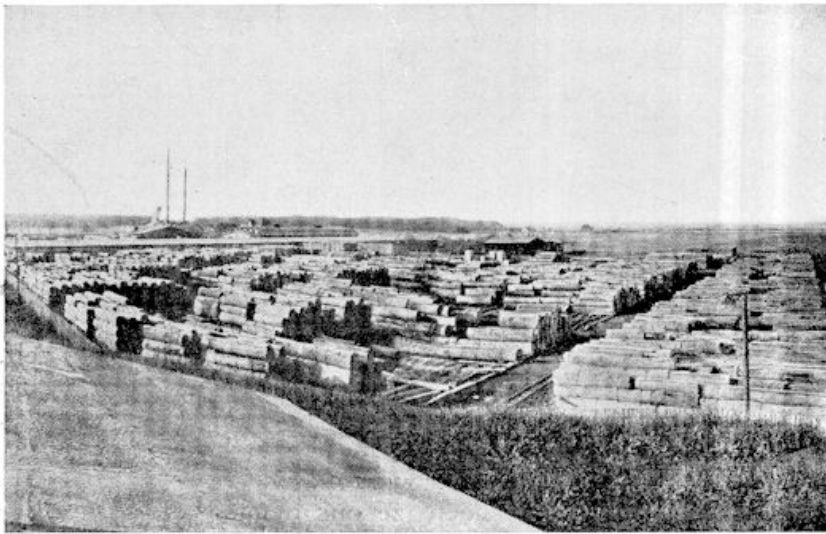
Door armelijk land en een enkel klein vervallen dorpje; de wegen begrensd door knoestige, verkankerde appel- en pereboomen, rijdt men tientallen kilometers zonder eenige afwisseling.

Bovendien toont November met zijn grauwe wolkenmassa's, die de zon onzichtbaar maken, dat alles niet op 't voordeeligt.

Maar 't was geen plezierreis, en we waren gebonden aan den kaptijd, die begin November aanvangt, omdat dan de boomen volkomen bladerloos zijn, waardoor men ze op stam beter naar lengte, kwaliteit en „Ast-reinheit" taxereen kan, terwijl bovendien het hout het best „verstorven" is, en 't minst sapig, wat van belang is bij 't zagen.

De huizen zijn allen oud, en vervallen, opgebouwd uit leem met houten latwerk daartusschen. Het onderstuk van natuurkeisteenen.

Uitbreiding, nieuwbouw is er nergens —, of het moest het „Kriegsdenk-

Overzicht van de zagerij te Bordes-holm

mal" zijn, dat nergens ontbreekt — geen dorpje zoo klein of het heeft toch zijn gevallenen in den wereldoorlog te betreuren.

In het kleine plaatsje Bethe, niet ver van Bremen, dronken we koffie in 't eenige café „zum Roten Hirsch”.

Daar was dien morgen paardenmarkt geweest.

Russische en Litausche hitten, van eigenaar veranderd, stonden rustig aan de voerbakken, terwijl de koopers binnen luidruchtig, met behulp van vele glaasjes, hun vreugde over de pas gesloten koop betuigden.

Een boertje, wat te ver heen, door te vele borrels, kwam luidruchtig op ons toe: „of we Hollanders waren?”

„Ja?” „dan waren we beste kerels”— Hij schudde ons allemaal lang en herhaald de hand.

„Goed volk, die Hollanders. Mijn dochter is er ook, Mariechen, in Hilversum, daar heeft ze een betrekking —

U kent haar misschien wel — Groot, zwaar, blond.”

De tranen van dronkemansweemoed kwamen hem in z'n oogen! „Kent u d'r niet? O . . . zoo'n engel van een kind. Altijd zoo goed voor me geweest — Ze stuurt me nog wel eens wat spaarcentjes over . . .”

We beloofden hem, móesten hem stellig beloven, dat we, als we Marietje zagen, in Hilversum, zijn groeten en een vaderlijke kus zouden overbrengen.

Toen we weggingen zat hij alleen aan een tafeltje, de handen onder 't hoofd, te snikken over zijn Mariechen.

Van Bremen naar Hamburg is weer een eentonig, lang stuk. Bremen zelf en direct er doorheen, de weg langs den Wezer, is prachtig. Maar 't duurt maar kort. Dichter bij Hamburg komt er weer meer teekening in 't terrein. De laatste uitloopers van de Lüneburgerheide, geven een wondere beking aan 't landschap, zelfs en niet het minst in de winter, tmeer omdat dennetjes en fijnsparren met hun altijd frissche groen er overheerschen. De nadering van de voorstad Harburg is wondermooi. De weg ligt hoog, terwijl aan weerszijden beneden aan de langzaam aflopende met sparren begroeide helling de stad begint, die van de vallei af loopt tot boven op de volgende heuvelrug.

En dan komt Hamburg in zicht.

Eerst de reusachtige Elbe, dan de Alsterbrug, en we bevinden ons reeds op de Holzdamm en de Kaiserallee, die naar den Hauptbahnhof leiden, hét centrale punt van Hamburg, dat

Een onafzienbaar veld, vol stammen, wachtend op de zaag.

steeds weer ondanks herhaalde bezoeken noodig blijkt als oriëntatiepunt, om van daar uit de gezochte weg te vinden, die ons uit die ontzaggelijke stad naar de voorsteden en naar buiten voeren kan.

Zonder al te veel moeite vinden we, geleerd door vorige reizen, de Kieler Chaussee.

In minder dan drie kwartier zijn we door het web van straten heen gelaagd, en Altona, een der vele voorsteden, al weer door.

We passeeren de garnizoensplaats Neumünster en bevinden ons dan al volop in het wonderrijke natuurschoon van Sleswijk-Holstein, — het beroemde merengebied.

Er zijn er ontelbaar veel, kleine, maar ook kilometers lange; de weg slingert langs de met fleurig naaldhout begroeide oevers.

Het terrein golft hier overal; zacht oplopende heuvels — vette vruchtbare grond, — en dan bij het dalen in de laagte weer een nieuw, onvermoed meer, of een uitgestrekt, met riet en biezen begroeid moeras. Het is hier vol afwisseling. Ieder oogenblik is er weer iets anders dat het oog boeit, en 't

moelijk maakt, voldoende aandacht aan de autokaart te schenken. Want die blijft in Duitschland, zelfs op de hoofdwegen, onmisbaar. In Nederland kan men veilig op de A.N.W.B.-borden alleen rijden. Omdat die ver vooruit de hoofdplaatsen al aangeven.

In Arnhem staan b.v.: Amsterdam, den Haag, Utrecht, Maastricht, Keulen, enz. al aangegeven. In Duitschland zijn wel veel wegwijzers, kleine (voor auto's te kleine!) gele schildjes, op iedere tweesprong, maar ze noemen alleen 't eerst volgende plaatsje, — steeds maar één plaatsnaam. Vanaf de Hollandsche grens komt bijv. Bremen pas voor 't eerst op een wegwijzer, als we het op 12 K.M. genaderd zijn.

Eerder zijn het Lönigen, Lingen, Cloppenburg, Bethe, Delmenhorst, en dergelijke plaatsen die je min of meer bekend voorkomen, maar waarvan je toch niet weet, of dat inderdaad een tusschenstation is, op weg naar Bremen.

Een goede autokaart vult die bordjes prachtig aan. Daarop kan men zien, of men inderdaad dat bepaalde stadje hebben moet.

En samen met de kaart, zijn die gele bordjes een uitstekend oriëntatiemiddel.

We waren eigenlijk bij Kiel voor we er erg in hadden. De diepe inham, de Förde, van de Kielerbocht, glansde ons al tegen, in 't late licht van een flets, waterig zonnetje.

't Was vier uur. En de eerste 640 K. M. lagen achter onzen rug.

De vertegenwoordiger van de houtfirma wachtte al op ons in 't Hansahotel, gereed om ons, zoodra we ons wat verfrist hadden op onze kamers, rond te leiden door dit vlootbasis-stadje, dat in den oorlog en in de revolutie die aan 't eind daarvan juist hier onder de marine begon, zoo'n belangrijke rol speelde.

Nu is er nog een klein garnizoentje overgebleven, met weinig materiaal.

Den volgenden morgen moesten we al vroeg op stap, de verschillende bosschen in.

Het kleine Hanomagje, het Deutsche object van alle kleineerende automopjes, zooals bij ons de Ford, ging ons voor, zoodat ik, niet meer verantwoordelijk voor de juiste weg, meer op kon gaan in 't natuurschoon. Dat trouwens, nu we van de hoofdwegen af, langs kleinere binnenwegen gingen, veel rijker was nog, dan den vorigen dag.

Heuvel op, heuvel af, nu eens slin-

gerend langs een meer, dan weer dwars door een rijzig beukebosch, of over een hooger gelegen, langs de kanten door keisteenen muurtje afgesloten weg, dwars door een moeras. We volgen vrijwel de Oostzeekust tot Eckernförde aan de Eckernförder bocht.

Daar is onze eerste stopplaats.

Een geweldig eikenbosch, behoorend tot een eeuwenoud vervallen riddergoed.

De eigenaar is de laatste jaren, zooals zoovelen, tot armoede vervallen, en zijn heele bundersaanbundersgrootelandgoed is verkaveld. Overal verrijzen eenvoudige vierkante, platgedakte houten huizen voor jonge boeren, die zich zoo'n kavel bouwland toegewezen kregen.

Het bosch is in z'n geheel door onze firma gekocht, wat ze slechts bij wijze van uitzondering doet, — omdat het teveel risico meebrengt. Meestal koopt ze, vertelde de vertegenwoordiger, een bepaald, vaak in de duizenden loopend, aantal kubieke meters, dat aan zekere omschreven eischen voldoende, door de Forstverwaltung afgeleverd moet worden. De firma loopt dan alle risico van rotte of door 't vellen gespleten bossen mis.

Op rails loopende kranen tusschen het veld vol hooggestapelde stammen.

Zooals een verzamelaar in een postzegelzaak zijn hart ophaalt, gaan mijn reisgenooten genietend het bosch in, direct critisch stam voor stam bekijkend, bekloppend, en met een krabber bewerkend, om de hardheid of zachtheid van het hout te beoordeelen.

De kap is al begonnen, van reeds op stam verkochte partijen; 't kraakt en klinkt door 't heele bosch. Honderden kappers zijn in deze kilometers diepe bosschen aan 't werk.

Voor al die reeds gevelde stammen, hebben de belangstelling omdat die 't best de kwaliteit van 't hout laten beoordeelen, en zijn onderwerp van critiek of lof.

Hierbij is de taak van de tolk, indien hij tenminste zelf niet in 't houtbedrijf „in” zit, 't zwaarst, omdat het hier wemelt van typische vaktermen, die het doorsnee-woordenboek niet eens kent.

Ik moest bijv. vragen naar „waan” en naar „splint” — termen die mij niets zeiden in 't Hollandsch, dus laat staan dat ik er 't Duitsche equivalent voor wist — „Waan” bleek in 't Duitsch „Baumkant” te heeten, toen ik trachtte de woorden te omschrijven.

Een leek is gauw uitgekeken in een eikenbosch. Voor hem is de eene stam vrijwel gelijk aan de andere.

Met houtkoopters is dat anders. Mossbegroeiing op de stam, ruwheid of gladheid van de schors, stand ten opzichte van de heerschende windrichting, alles heeft hem wat te zeggen; iedere boom heeft zijn speciale eigenschappen en herkenningsteekenen.

Voor al wordt er gelet op de inplanting van de takken, of die hoog of al laag aan den stam beginnen, en of de restanten van takken „ingewaterd” zijn; dit is alles van veel belang voor 't uitzagen, om gave planken te krijgen zonder noest, of rotplekken.

Vandaar dat „Astrein”, d.i. takvrij hout gevraagd wordt, zoodat bij een gevelde stam van bijv. 3 meter slechts 1.65 afgemeten wordt, indien zich op

die hoogte een tak bevonden heeft; De knoestige rest gaat dan goedkooper weg als „bestekhout” (dorpels en meubeldoeleinden). Dit geeft steeds een eindeloos herhaald gekibbel tusschen de verkooper en kooper.

De verkooper wil een bepaalden stam afgezaagd op 2 meter bijv., de verkooper op 2.65, want dat takje is van geen belang, heeft nog geen invloed op de houtnerven van den stam gehad.

De kooper noemt een bepaald iets wat ruigen, en niet al te rechten stam „bestekhout”, de verkooper betoogt dat het „erstklassiges material” is.

Het is een voortdurend stuivertje wisselen van talen: kooper tot mij: „zeg eens dat deze stam beslist lager”

Verkooper: „Aber Herr Peelen, sagen sie doch Herrn H”

Wij zijn intusschen dieper 't bosch ingegaan.

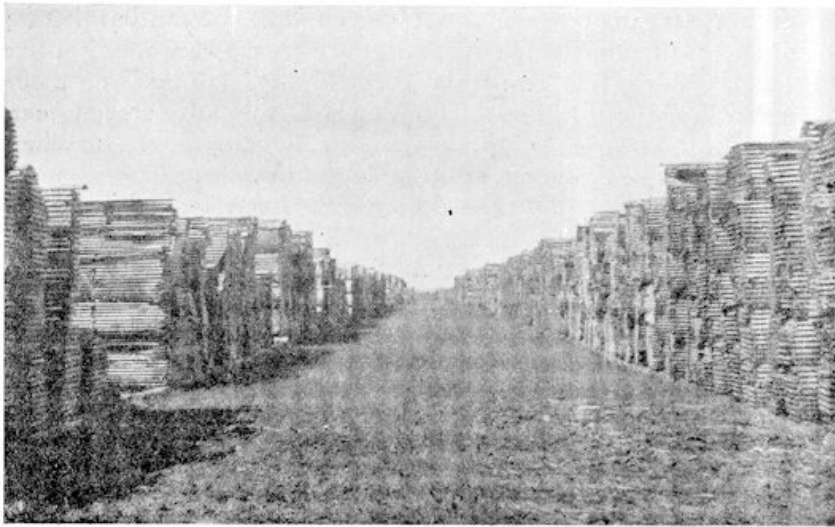
Men heeft nog niet gevonden wat men zocht. — De stammen zijn nog te licht.

Telkens vliegt er een fazantenpaar klapwiekend op. Op een open stuk in 't bosch, rondom een klein boschmeertje, zooals er hier velen zijn, grazen een viertal reën. Ik probeer voorzichtig zoo dicht te naderen, dat ik ze fotografeeren kan, maar lang voor ze in mijn zoeker opduiken, zijn ze al gealarmeerd door een vijfde, die wij niet gezien hadden, maar die klaarblijkelijk op post stond, en met een kort uitgestooten geluid de anderen opmerkzaam maakt dat er „gevaar” dreigt. Sierlijk en edel, zelfs in hun overhaaste vlucht, vliegen ze weg, snel en licht, de donkerte van 't bosch weer in.

Het wemelt hier ook van de hazen.

Of er niet verschrikkelijk veel gestroopt wordt hier, vraag ik den Verwalter —; al die menschen die hier aan 't kappen zijn, en zoo rijkelijk de gelegenheid hebben in deze wildrijke bosschen!

Maar daar is geen sprake van, krijg ik ten antwoord. Daar staat zoo'n ontzettend strenge straf op, en dat wordt

Straten van hout
(Bordesholm)

zóó zorgvuldig gecontroleerd dat niemand dat aandurft. Goering, die zelf een hartstochtelijk jager is, heeft dat geweldig verscherpt. Een landheer mag zelfs niet op zijn eigen grondgebied jagen, wanneer dat minder bedraagt dan 125 H.A.!

Daar beneden vervalt het jachtrecht aan de staat! Bovendien bestaat er, als remmende maatregel, nog veel langduriger „Schonzeit” (gesloten jacht), dan in Holland.

Maar mijn reisgenooten zijn intuschen tot de ontdekking gekomen, dat dit bosch niet aan hun eischen voldoen kan.

We gaan verderop, naar een andere bezitting der firma. We drinken koffie in Schlesvig, de prachtige residentie van het vroegere hertogdom. Sprookjesachtig gelegen, in de diepte rond de Schlei, de breede inham van de Kieler Bocht, rondom door heuvels afgesloten en beschut. De prachtige, 42 meter hooge St. Peterdom, en 't weelderige paleis met zijn rijke perken en plantsoenen, vallen direct op, wanneer men, boven op den heuvel, plotseling verrast wordt door 't panorama over die prachtige stad. —

Maar we moeten verder. Weer jaagt het Hanomagje dansend over den weg, voor ons uit, toonend dat hij in snel-

heid op deze derde klas wegen niet voor de grootere Hollander onder doet.

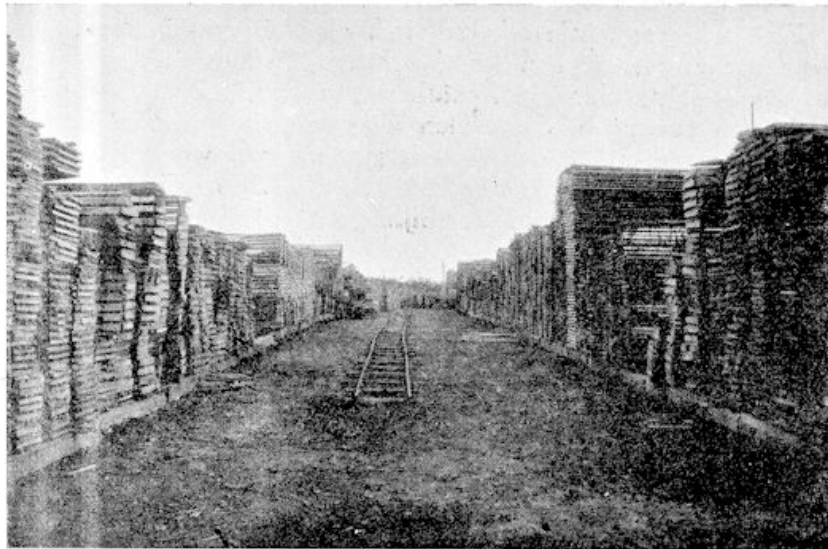
We zijn nu in 't noordelijkste deel van Duitschland, en naderen meer en meer de Deensche grens. We moeten nog door de grensstad Flensburg heen, even N.ºW. daarvan, op 't landgoed Alby zijn. Hier krijgt het Hanomagje het zwaar te verduren, we rijden nu langs modderige diepdoorspoorde boschwegen, hobbelen heen en weer van links naar rechts, de „knikken” door.

Op een gegeven oogenblik loopt hij vast. Zijn wielen slaan blindelings dóór in de brei, zonder houvast te kunnen krijgen; de groote broer, de Willy's, moet hem lostrekken. Dat alles wijst op een drassigè, losse bodem, mompelen mijn landgenooten bezorgd. En daar zit er vaak bederf in de eiken.

Maar eenmaal in 't bosch, zijn ze opgetogen, al zijn ze teveel zakenman, om dat te toonen. —

Dat zijn de eiken die ze zoeken. De juiste doorsnee, lengte, zachtheid („Milde”) en weinig splint. De weinigen, die al geveld liggen, zijn volkomen gaaf van binnen, zonder gebreken.

Verder kan er hier niet veel gedaan op 't moment. Eerst moet de koop gesloten zijn, dan pas kunnen de stammen gekozen worden, en gemerkt met de hamer, die de initialen van den

Straten van hout
(Bordesholm)

koopert inslaat, als waarborg dat inderdaad de gekochte stammen geleverd worden.

In flink tempo gaan we terug. Deze keer laten we Kiel links liggen, en passeeren bij Rendsburg het Kaiser-Wilhelm kanaal, dat Noord- en Oostzee met elkaar verbindt, van de Elbemonde tot de Kielerbocht. Het ligt er prachtig, heel diep, steeds tusschen de heuvels door, en daardoor bochtig en avontuurlijk, als of 't een natuurlijke stroom is, zonder de hinderlijke kaarsrechtigheid en doodsche vlakheid van de meeste kanalen. We hadden eigenlijk 't plan in Hamburg te overnachten, en van daaruit den volgenden dag eerst nog beuken en droog gezaagd hout te gaan zien, alvorens de definitieve bespreking zou plaats hebben.

Maar de vertegenwoordiger der firma wist ons te overtuigen dat we beter in Bordesholm konden overnachten. Daar was een der groote zagerijen van de firma, die we bezichtigen konden, en bovendien was 't dan den volgenden dag niet zoo tijdroovend om de beuken te gaan zien, tusschen het Plöner en Selenter meer.

Wij konden dan 's avonds zijn gast zijn, want hij woonde in Bordesholm, en er was een heel goed hotel in 't

plaatsje. Toen wij vrij laat, na een geanimeerd debat over de Rijksdagbrand en 't proces van der Lubbe „Zum Kronprinzen" opzochten, vroeg de eigenaar ons nog even in de „gelagkamer" te willen blijven, dan zou hij even de verwarming aanleggen op onze kamers. Inderdaad stond er een koude wind, die over 't Bordesholmer meer heen zich met volle kracht op de huizen rond den oever wierp.

En daartoe behoorde ook ons landelijke, gemoedelijke hotelletje, dat zoo afstak bij 't vorstelijke Hansa-hotel in Kiel, of 't Lloyd's in Hamburg van de volgende nachten.

Toen we onze kamers opzochten merkten we niets van de verwarming, tot plotseling bij het afnemen van het spreij, en het opslaan van het dekbed, ons een licht opging: Een warme kruik lag aan 't voeteneind te wachten, en blijkens 't gelach uit de nevenkamers, scheen daar ook dezelfde „verwarming" aangelegd te zijn.

De derde dag werd begonnen met het bezichtigen van de zagerij in Bordesholm. Dat was voor leek zoowel als voor vakman overweldigend.

Een oorverdoovende cacophonie, van al de verschillende tegelijkertijd werkende, en schrillende zagen.

Fel aan bliksemende cirkelzagen, kwikvlugge zaagjes, die aan en af schoten, als het snel na elkaar uitgestoken tongetje van een kind, dat honen wil; en logge, breede, statig de dikste stammen in volle lengte doorwroetend.

Menschenhanden zijn er bijna niet bij noodig.

Op het wijde veld, tot waar het door een heuvelrij ophoudt, vól met stammen, die op 't zagen wachten, staan op rails verplaatsbare kranen, die de benodigde stammen op lage lorries laden, die ze op hun beurt weer tot onder de zaag rijden.

We zagen juist een ontzaggelijke eik, meer dan manslengte dik, verwerken.

Achter de zagerij het veld met gezaagd hout.

Terwille van het flink dóórdrogen is plank voor plank door kleine latjes op een paar c.M. afstand van elkaar gehouden, zoodat de wind vrij spel heeft.

Stamsgewijze zijn alle planken weer door ijzerdraad bij elkaar gehouden. Iedere plank daarvan ligt op de volgorde, waarin hij onder de zaag uit kwam, zoodat de heele stam (bol) te herkennen is, en het aantal planken dat eruit gekomen is, te controleeren —

Van heel dit ontzaggelijke houtpark

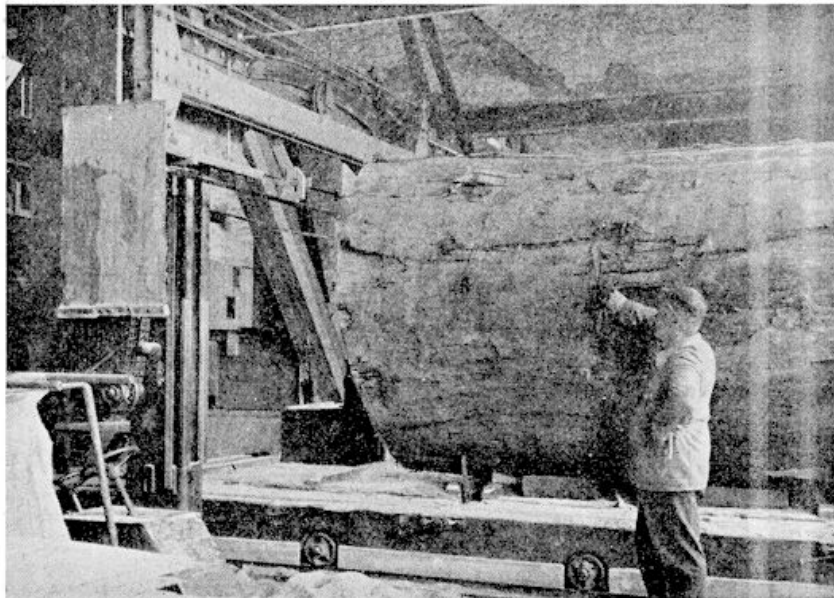
is zoo iedere bol geregistreerd en genummerd.

't Zijn eigenlijk allemaal straten. — Een rails in 't midden, en huizenhoog aan weerszijden de gezaagde stammen. Zoo zijn er vele eikenstraten, beuken, iepen, esschen, sparren, dennen straten, die met nummers aangeduid worden.

En van al die houtsoorten zijn nog weer ontelbare onderscheidingen naar breedte en dikte der planken. 's Middags hadden we de mooiste tocht van al die dagen, door „het Holsteinsche Zwitserland”, over Preetz langs het Plöner en Seelenter meer, naar een beukenwoud bij Lütjenburg.

Hier begreep ik pas tenvolle de waarheid van het: „Schleswig Holstein Meerumschlungen”, van Strasz. Het eene meer na 't ander, en alle weer verschillend van vorm en ligging; van oeverbegroeiing —

Op de schilderachtigste manier zijn kleine, stokoude dorpjes langs den meestal heuvelig oplopende oever gelegen, een verweerde kerktoren, met fleurig rood spitsdakje, hoog in 't midden van de eveneens roodgedaakte huisjes, die er zich allen omheen genesteld hebben, als kuikens om een

Een manshoogte dikke boom voor de zaag. Bordesholm (Sl.-H.)

kloekhen.

't Is hier sprookjesachtig mooi. — Smalle, kronkelige wegen steil omlaag, omgeven door één ondoordringbaar dichte, héél hooge haag van fijnsparren, met hun prachtige diepdonkere groen —, over een klein, gebrekkig steenen bruggetje, waar een onwillige os voor een huifkar ons tien minuten den toegang belet; dwars over een boerenerf, tusschen schuren en behuizing, tusschen eikenhakhout en prachtige hulststruiken door, tot bij een dagloonershuisje, waar we de wagens op 't erfje laten staan. —

Over de kwaliteit der beuken hier zijn beide partijen 't terstond eens, die is onverbeterlijk. — Dikke, kaarsrechte gladde stammen, en alle zoo overeenkomstig en evenredig, dat er, indien de koop vanavond gesloten wordt, niet meer expres gemerkt hoeft te worden hier, zooals bij de eiken. — Een paar stammen worden aangekrast, als voorbeeld van de gezochte soort.

We waren gauw weer bij de auto's, en over Malente en Gremsmühlen op weg naar Lübeck dat we nog net bij licht bewonderen konden.

Geen stad, die we zagen, is zoo rijk aan prachtige oude bouwwerken in Renaissance en gotische stijl.

Direct de entree al, door de beroemde Holstenstör, de poort die ook op de weldadigheidspostzegels van 1931 afgebeeld was —, en de opvallend vele kerktorens en gebouwen, de een nog al ouder dan de ander, de Lübecker Dom uit de 12e, de Mariakerk uit de 13e, en de Jacobi eveneens uit de 13e eeuw, om maar een paar van de bekendste te noemen.

Veel tijd tot kijken hadden we echter niet, want ons doel was de Hansahafen, waar 't hout al klaar lag, om verscheept te worden naar Holland, van een bevrienden houthandelaar, die vreeselijk over zijn partij en 't kleine prijsje opgegeven had.

M'n reisgenooten, die de prijs wisten, die hij betaald had, wilden nu zelf eens de partij bekijken, en om ook eenig

houvast te hebben bij de besprekingen in Hamburg dien avond; ik kon hen nog juist, bij 't laatste glimpje zonnelicht kieken bij die partij stammen.

Daarna ging 't full speed door de snelinvallende schemer naar Hamburg, dat bij avond, met de vele lichtseinen, en misleidende lichtreclames, veel van de aandacht van den chauffeur, en van mijn oplettendheid, naar straatnamen, verkeersaanwijzingen enz. vroeg.

Toen we eenmaal de auto gestald, en onze kamers in 't Lloydshotel, tegenover den Hauptbahnhof, te pakken hadden, voelden we pas goed hoe 'n zwaren dag we achter den rug hadden.

Maar een bad en een warm maal doen wonderen. We voelen ons fit genoeg om nu eerst de zakelijke besprekingen te voeren, en te komen tot een voorloopig contract —. Dit is voor alle drie de partijen — wanneer ik mezelf als tolk een partij noemen kan — een tweetal uren van op z'n qui vive zijn.

Niet alleen om de prijs, maar vooral om de overige bepalingen van het contract. — De wijze van meten; wij eischen bijv. „ohne Rinde vermessen" (zonder schors gemeten). Dit geschiedt door de stam vóór 't meten over een 10 c. M. breede strook langs den heelen omtrek van de schors te ontdoen —

Zij stellen voor mèt schors te meten, maar een bepaald procent van de diameter voor de schors af te trekken —

Voor ons veel onzekerder en onvoordeeliger.

Verder de wijze van vervoer, franco op de Rijnloswal in onze woonplaats, met hijschmateriaal van den schipper. Ook hier zitten allerlei voetangeltjes en klemmen. Over de beuken zijn we 't betrekkelijk gauw eens.

Met de eiken stokt het.

Ze zijn niet erg toeschietelijk, vragen een hooge prijs. Ze weten de prijsstijging behoorlijk te beredeneeren. Mooi eikenhout stijgt van maand tot maand, door de Ehestandsdarlehen van Hitler.

Door de bekende bruidschat aan huwende jongelui, waardoor een wer-

kende vrouw haar plaats inruimt voor een man, is er een geweldige opbloei in 't meubelbedrijf, want vooral voor 't meubilair-aanschaffen gebruikt men de Ehestandsdarlehen = schein van 1000 Mark.

En dat is merkbaar aan de ongekend sterke vraag naar goed eiken materiaal.

Tenslotte wordt toch de drievoudige koop gesloten op voorloopig contract. De officieele afhandeling moet in Hannover plaats vinden, waar de firma haar kantoren heeft.

Met 't gezaagde hout en de beuken is 't wel in orde.

De eiken moeten morgen gemerkt worden.

't Is intusschen laat geworden.

Dezen avond voelen we weinig trek meer, wat meer van Hamburg te zien.

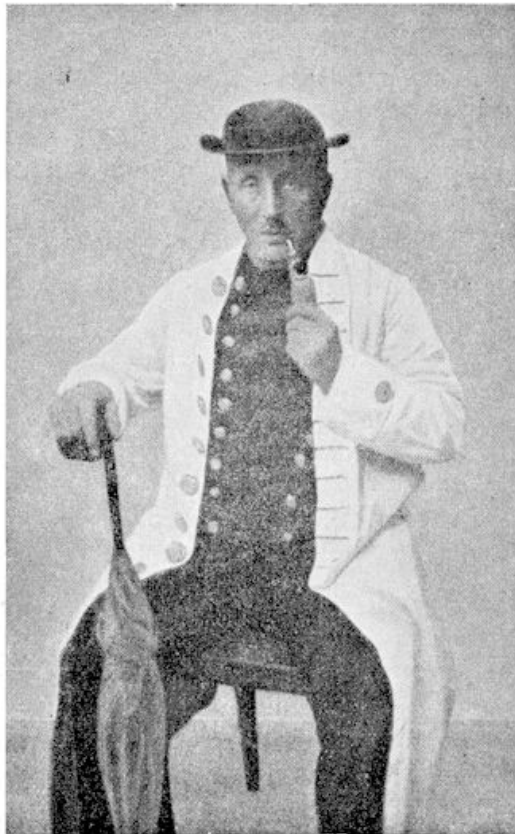
Morgenavond komen we er trouwens vroeg weer terug.

We volstaan met een kijkje in den Hauptbahnhof, het reuzen station, dat in zijn groote doorgang van en naar de perrons, meteen een compleet warenhuis herbergt. Vrijwel elk soort zaken is hier vertegenwoordigd. En 't voordeel is, dat allen hier in deze vorstelijke passage tot middernacht open zijn, vershillenden zelfs den heelen nacht.

Den volgenden morgen pufden de twee wagens al vroeg weer achter elkaar de Kielerchaussee op, over Bad Bramstedt naar Neumünster; we konden Kiel rechts laten liggen en rechtstreeks op Rensburg, Schleswigen Flensburg aansturen.

In het bewuste bosch lagen thans reeds honderden stammen geveld, terwijl er ieder oogenblik nieuwe neerploften. Er was dus keus genoeg voor de koopers, om daaruit het afgesproken aantal honderden kubieke meters uit te zoeken.

Iedere stam die geschikt bevonden wordt krijgt op 't stameinde een paar letters, de initialen van den koper, die door een merkhamer ingeslagen worden, terwijl de verkoper ze, voor eigen controle, nog met een kwast van

Bückeburger boer

een alleen voor die koop geldende kleurvlek voorziet. In ons geval blauw.

Ik maakte intusschen eens een praatje met den Ober Forstverwalter, Herr Peters, een oud officier, die mank uit den strijd gekomen is.

Hij had vandaag in tegenstelling met eergisteren zeer demonstratief een revolver in foudraal op zij hangen.

't Was betaaldag vandaag, vertelde hij me, hij had 't weekloon voor ± 250 kappers op zak —, en verleden jaar was hij in een stil stuk van het bosch onverhoeds door een drietal kappers overvallen en beroofd. — Een aller aardigst type, een oud mannetje met lange grijze baard, was bezig met het lichtere werk: de stammen inzagen, daar, waar de takken beginnen. — Waar dus 't bovenstuk B-kwaliteit of bestek hout wordt. De echte Holsteiners spre-

ken een plat Duitsch, dat een wonderlijke mengelmoes is van Deensch, Friesch en Duitsch, doch zeer melodieus klinkt, veel zachter en soepeler dan 't kei-harde, scherpe Hoog Duitsch. Ik vertelde hem 't in Holland bekende hout-hakkers mopje: Of hij de bijl zoo in z'n macht had, dat hij 10 keer precies in dezelfde kloof slaan kon.

Hij keek me bedenkelijk aan, maar probeerde het —

Natuurlijk ging het niet, het schijnt onmogelijk te zijn zoo zuiver te mikken dat de bijl 10 maal achter elkaar precies in de vorige kloof valt. —

Ik zei hem dat ik het wel kon.

Daar stouf-ie van op, gekrenkt in zijn beroepseer. — „Hij, hij was vijf en dertig jaar in 't bosch — geen mensch zou hem dat verbeteren — Dâ müsde teigen”; nou, ik toonde hem ook het foefje. Eén keer hakken, en dan 9 × loodrecht die eerste kerf snijden, zoo dat ik toch inderdaad 10 × in dezelfde kloof kwam —

„Jao”, meende m'n baardman opgelucht en iets gekwetst, dat hij door een Hollander beetgenomen was, „winns so gemeint, kan iks ooch!”

Een Hollandsche sigaar, die overal in Duitschland wonderen doet, brengt hem weer in een stralend humeur, en hij vertelt dat de Hollanders in Duitschland, ondanks van der Lubbe, nog „eine gute nummer” hebben, wegens de in na-oorlogstijd verzorgde Deutsche kinderen.

Intusschen zijn de merkers klaar. Vol gas gaat het nu weer naar Hamburg terug, na eerst afscheid genomen te hebben van onzen voorrijder, die in Bordesholm blijft, wat niet op onze route ligt nu. 't Gaat nu recht naar beneden op Hamburg aan, meer de westkust langs, met in de verte de duinenrijen langs de Helgolander bocht, dwars door de Noordelijke Dithmarschen: onafzienbare moerassen, bijna zonder eenige bevolking. Nu met de trieste Novemberlucht doet het droefgeestig en min of meer unheimisch aan.

Over Pinneberg komen we aan de de kant van Stellingen, een der vele voorsteden, Hamburg weer binnen.

We hebben, vooral nu we net in de buurt zijn, nog tijd genoeg om Hagenbecks groote dierenpark daar te bezichtigen, en na onze auto weer bij Lloyds afgegeven te hebben, nog wat te winkelen in Tietz. Na het eten hebben we ons aan een tochtje gewaagd, met de ondergrondsche, naar Sankt Pauli en Reeperbahn, de havenwijken, en het daarbij behorende amusement. Hel verlichte danslokalen, tingeltangels, panoptica, hippodromen, kroegen, verguldeftigitige restaurants, eetgelegenheden, in één bonte afwisseling.

Allerlei smalle zijstegen voeren naar „ergere” gelegenheden. Een als bezeten razende negerkapel, in rood verlicht danslokaal, heeft er een bonte chaos van menschen tot zich gelokt, zwaar geverfde vrouwen, drukdoenerige studenten, en matrozen van alle rassen en nationaliteiten, negers, Japanners, Chineezen, Maleiers. . . .

„In der groszen Freiheit”, heet de schoone lokaliteit. De café's en bars worden afgewisseld door vischwinkels en eetgelegenheden. 't Gaat bijna precies op, om den ander. Hier frappeeren Hollandsche namen:

„In 't palinghuis van Jan Venema” staat op een groot uithangbord. Even verder op is een „Hollandsche siroop wafelbakkerij van Jurriën de Vries”.

Als we meer tijd hadden, zou 't interessant geweest zijn, eens even binnen te gaan, en eens te praten. Licht dat er een boeiende levensgeschiedenis gevolgd was.

Men hoeft hier niet lang te loopen en zijn oogen te gebruiken om te ontdekken dat er hier veel klatergoud is, veel onechts, zelfs in 't „erge”. Men krijgt een idee, dat de slechtheden en de rauwheid zelfs gespééld worden, zooals ook in Parijs op Montmartre enz. eenvoudig om menschen te trekken, en een oude „verrufene” naam op te houden.

Van Hamburg naar Hannover, den volgenden, vijfden dag, was bijna een fietstochtje, in vergelijking met de groote dagtrajecten van vorige dagen.

Maar wondermooi, dwars over de Lüneberger Heide, 100 K.M. lang eenzaamheid en stilte. Van Hamburg tot Celle een enkel zeer klein gehuchtje een benzinepomp of een uitspanning, maar verder stilte en ruimte.

Toch geen eentonig stuk, maar rijk aan afwisseling en in z'n ruige natuurlijkheid van een aantrekkelijke schoonheid.

Armelijke, vergroeide dennen, hulst en liguster, besplantjes en biezen, hunnebedden, en losse zwerfstenen, waterige stukken veen, en naakt zand, in bonte opeenvolging.

Hier werkte Herman Löns, die eigenlijk voort 't eerst in de literatuur, dit stuk natuurschoon recht deed wedervaren.

Hier is ook voor hem een sober gedenkteken uit steenklompen opgericht.

De bevolking, een sterk ras, gehard door ontbering en armoede, leeft heel sober, van schapenteelt, turfwinning, de fabricage van vogelkasten uit berkestammetjes, en de winning van het bekende Birkenwasser.

Want die ranke, zilverstammige boomen, staan hier in volle harmonie met de omgeving als bijna vorstelijke versiering bij honderden te gelijk. De dieren hebben het hier even hard als de menschen. Bottige melkkoeien kunnen hier niet volstaan met hun dagelijksche portie schrale melk te geven, ook hun krachten worden gevraagd als trekdier. Schonkig schommelen ze met uitgezakte uiers, de goedige oogen dof, voor de driewielige karren. Een os als trekdier is hier nog een ongekenne weelde want die geeft er geen melk bij.

Wel worden in Celle de beroemde Lüneberger hengsten gefokt, maar die gaan naar buiten, moeten verhandeld worden; ze zelf te houden is te groote, onbestaanbare luxe.

Hannover, de Universiteits- en garnizoensstad, en vroegere residentie, valt

op door zijn groote zindelijkheid, en zijn rijke, weelderige gebouwen en winkelstraten.

Als vanzelf komt men op den Hauptbahnhof uit aan het vorstelijk bebouwde Ernst Augustplein.

Misschien onbewust getrokken door de naam belandden we in hotel „Holländischer Hof“.

We waren prettig vroeg, en daardoor in de gelegenheid na de definitieve bespreking, en onderteekening der contracten in de Hindenburgstrasse, op ons gemak Hannover „te doen“, om te besluiten met een glas Hannoversch Bier in de schitterende Raadskelder, met zijn oude muurschilderingen.

Door vorige reizen geleerd, hadden we er alles opgezet Vrijdags het contract te teekenen, en niet te wachten tot Zaterdag.

Bückeburger boerin „op haar Zondags“

weldoorvoede ossen bewerkt wordt.

„Maar ook hier is de room er al lang af,” verzekerde mij een jonge boer, die ik bij zijn ossen kieke.

De akkers, vette, donkerroode klei, loopen allen op, vaak heel steil.

We gaan hier langs de rand van het Wesergebergte dat met zijn hooge koppen steeds links van ons blijft, en prachtige inkijkjes biedt in de diepe valleien, tusschen twee ruggen.

De dorpen en stadjes liggen hier talrijk verspreid, als een hoopje roode daken bij elkaar, meestal aan den voet van de helling.

Afen toe wordt het bouwland onderbroken door groote kalizoutmijnen.

Bergen hoog, als wedijverend met het Wesergebergte, liggen duizenden tonnen hier op koopers te wachten, om

over het Mittellandkanaal, tusschen Weser en Eems, verscheept te worden.

Door Minden en Osnabrück heen, als de uitloopers van het Teutoburgerwoud die van het Wesergebergte vervangen, komen de bruinkoolmijnen. De bodem wordt hier weer schraler.

Kleine boertjes halen zelf hun wintervoorraad grove brandstof af aan de mijn, met hun, nu weer door armoedige koebeesten getrokken, karretjes.

De fabriekssteden Rheine en Gronau komen voor.

De Hollandsche grens nadert.

Hollandsche auto's komen ons tegenmoet, bijna talrijker dan de IX^{en} en de IY's.

De douaneposten bij Glanerbrug.

We zijn weer op Hollandsch grondgebied.

De ontslagen gevangene

Hij voelt zich door de schande nameloos bevlakt
en gaat alleen zijn lange lijdensgang.
Hij doodt zijn lusten. Iedere nieuwe plicht verwekt
een immer feller dadendrang.

Hij bouwt koortsachtig aan zijn levenshuis
en bukt voor ieder wreed bevel.
Hij ziet zijn Golgotha, en sleept zijn kruis:
achter dezen dood lokt eerherstel.

Maar ouder wordend merkt hij eigen schamelheid
en schrikt: „Ik ben door laffe trotsch misleid.
Geen daden kunnen vrijheid geven

als zij van schaamte harde zonen zijn.”
Toen werd de overgave medicijn,
en zingend nam hij afscheid van dit leven.

KOOS VAN DOORNE

M. A. M. Renes-Boldingh

Van heel kleine dingen

Nu is de wereld het hartje van mijn kleinen vent binnen gekomen. De wereld heeft harde, grove voeten, waarmee ze ieder bloempje, dat op hemelsche manier argeloos en rein wil bloeien voor God, probeert te vertrappen. Ze is ook huichelachtig, want ze beproeft als heldhaftige mannelijkheid voor te stellen, wat in werkelijkheid niet anders is dan grauwe armoede, die slechts aalmoezen kent en geen groote glanzende schatten. En ze is laf. Ze opent den strijd, wanneer de andere partij nog niet verder dan de kinderjaren is gekomen; ze heeft de blauwe steroogen van mijn Koki verschrikt gemaakt en in zijn stemmetje een angstige vraag geduwd: „Mama, dat is toch niet waar?” Maar we hebben samen de booze, onechte wereld in het aangezicht gezien en met een blijde overwinningslach van ons af geduwd. Wij samen. . . Later zal hij het alleen moeten doen. Wonderlijke gedachte, dat dat „later” komen zal! God geve, dat het eerst zijn mag, wanneer hij zelf den moed zal hebben, om de schoone planten van Gods tuin te onderkennen en vast te houden, — al zou de wereld er haar vroolijkste lach om ten beste geven.

Zoo is 't gegaan. 't Voorspel ligt heel diep terug in de levensgeschiedenis van onzen Koki. Twee jaar is immers een heele tijd, wanneer men nu vijf en een half is, en in stoute fantasieën over schoolgaan droomt — 't volgende jaar. —

Twee jaar terug dan, was er een bazar. Een bazar voor de zending-in-nood,

waaraan moeder en vele Indische tantes mede debet waren. Nu staat een „bazar” in het binnenland, veel meer nog dan in bewoonde en bewinkelde streken, in het teeken „maak het zelf”. Wilt ge koekjes, taarten, jams of limonades leveren, bak en bereid ze zelf. De dichtstbijzijnde banketbakker woont 300 km. hier vandaan. Wilt ge kinderspeelgoed spendeeren, teeken en ontwerp het zelf. Op den passer zit wel een toekang, een inlandsch werkbaasje, die voor veel goede woorden en weinig geld de grondvormen in elkaar prutst. Zoo was er een medewerkster, die miniatuurpoppenledikantjes ontwierp. Zulke, als alle meisjes van 2 tot 12 jaar in hevige verlangens-actie brengen. En zulken, die moeder of grootmoeder zijn of het ruimschoots konden zijn, er bij. „Ach wie niedlich!” „Nein, guck doch 'mal, wie süß;” „och, wat is dat allerliefst!” (U ziet, dat we onder de Babylonische spraakverwarring van dit veel-talige land nog niet zoo heel erg te lijden hebben.)

Denk u eens in: een zinken bakje op lage zinken pootjes, alles wit gelakt; een zinken armpje, sierlijk omhoogbuiend om de onmisbare klamboetulle aan vast te hechten. Een matrasje en een kussentje, een lakentje met open zoom en kant, een kleurig zijden dekentje, en tusschen al die heerlijkheden te slapen gebed, een elfen-fijn poppenschepseltje, met echte blonde krullen. 't Gansche sprookje niet meer dan 15 cm. lang. Zoo had een van de bazarzusters het ontworpen en door den toekang belik, alias blikslager, in elkaar laten